

M. Slote *Essays on the History of Ethics* New York: Oxford University Press 2010 165p.

Boekbespreking Katrien Schaubroeck *Tijdschrift voor Filosofie* 2011

Met boeken als *Morals from Motives* (2001) en *The Ethics of Care and Empathy* (2007) vestigde Michael Slote zijn reputatie als hedendaagse verdediger van de deugdethiek. Hij ontwikkelde een deugdethiek die als volwaardig alternatief kan dienen voor de consequentialistische en Kantiaans-deontologische ethiek, dit wil zeggen een theorie die morele principes formuleert en een systematisch antwoord geeft op de vraag wat het moreel goede is. Van de Britse sentimentalistes neemt hij 'benevolence' over als grond van de moraal, van de zorgethiek leent hij het concept 'care' en poneert dat als fundamentele deugd. 'Benevolence' en 'care' ziet hij beide als een kwestie van empathie en daarom dus nauw aan elkaar verwant. Normatieve onderscheiden tussen wat goed is en wat fout, maakt hij in termen van wat een empathische persoon zou doen.

Dat normatieve project staat niet centraal in *Essays on the History of Ethics* maar vormt er wel de achtergrond van. In deze essaybundel waagt Slote zich op het terrein van de filosofische geschiedschrijving. Zijn geschiedenisweergave is echter nadrukkelijk niet objectief. Eerder wil hij een soort intellectueel zelfportret schrijven, waarin hij de lezer een blik biedt op een palet van historische invloeden op zijn werk. Hij doet geen moeite om van de 10 essays een coherent geheel te maken. Omwille van het eclectische karakter van de essays koos hij geen thematische maar een chronologische ordening. Het eerste essay gaat over Plato, het laatste over Carol Gilligan. Eerder dan een samenvattend overzicht van de hele verzameling, geef ik de kerngedachten weer van de naar mijn mening vier interessantste essays in het boek: essay 1 over Plato, essay 5 over Hume, essay 9 over Slotes favoriete moraalfilosofen van de tweede helft van de 20^e eeuw en essay 10 dat een eerbetoon is aan Carol Gilligan.

In 'The Opposite of Reductionism' introduceert Slote een nieuwe benadering van het volgens hem typisch moderne conflict tussen geluk en morele deugd, tussen 'wat goed is voor mij' en 'wat goed is voor de anderen'. In essay 7 ('Kant for anti-Kantians') roemt Slote Kant erom dat hij als eerste dit conflict verwoordde. In de Oudheid worstelde men volgens Slote niet met het later door Sidgwick benoemde probleem van 'the dualism of practical reason' (maar het lijkt me te kort door de bocht om te stellen dat het probleem helemaal afwezig is in de Griekse cultuur, Thrasymachus en Gyges zijn net iconische spreekbuizen geworden van dit conflict). Wie het conflict tussen deugd en geluk erkent, en zich niet wil neerleggen bij Kants stelling dat ze onverzoenbaar zijn, kan volgens reductionistisch utilitaristisch recept het moreel goede definiëren in termen van individueel geluk. Maar de omgekeerde route kan ook, en voor die methode toegepast door Plato, Aristoteles en de Stoïcijnen bedenkt Slote het neologisme 'elevationism'. Zonder verwijzing naar het goede kan een 'elevationist' niet uitleggen wat geluk betekent – terwijl voor een reductionist net het omgekeerde geldt. Als denkoefening is dit essay niet geïntegreerd in Slotes filosofische raamwerk, en het is bovendien niet duidelijk of het er wel in te passen valt: moreel sentimentalisme ligt niet bepaald in het verlengde van de Platoonse, moreel rationalistische lijn. Maar Slote geeft zich niet zomaar over: hij merkt fijntjes op dat een naturalistische, reductionistische benadering van het moreel goede in termen van morele emoties niet noodzakelijk een reductionistische, op subjectieve criteria gebaseerde opvatting over individueel welzijn impliceert. Ook in de filosofie zijn er 'modes', en een trend van de laatste jaren is de retour van objectieve theorieën over menselijk welzijn. Tekenend is bijvoorbeeld

Susan Wolfs recente boek over het betekenisvolle leven dat volgens haar gericht moet zijn op iets dat objectief waardevol is (*Meaning in Life and Why it Matters*, 2010). Maar of Slote werkelijk in deze mode kan meestappen, betwijfel ik, aangezien hij met zijn elevationisme een conceptuele connectie tot stand wil brengen tussen welzijn en het *moreel* goede, niet zomaar 'waarden' in het algemeen, en zijn sentimentalisme gaat net in tegen elke metafysische theorie van het moreel goede als een objectieve eigenschap.

Het essay 'Hume on Approval' biedt de meta-ethische fundering van Slote's normatieve sentimentalisme. In *The Ethics of Care and Empathy* gebruikt Slote empathie als basis voor het onderscheid tussen wat moreel goed en moreel fout is. De moreel goede handeling is de handeling die iemand stelt uit empathie met het lijden van een medemens. Maar dit normatief sentimentalisme heeft een meta-ethische onderbouw nodig die niet het antwoord geeft op de normatieve vraag 'wat moet ik doen' maar uitlegt wat voor soort uitspraken morele oordelen zoals 'die handeling is moreel fout' zijn. Ook die semantische vraag beantwoordt Slote aan de hand van empathie, maar deze keer niet de empathie van de handelende persoon maar de empathie van een observator die als voorwerp niet het lijden van een derde partij heeft maar de empathie van de handelende persoon in de beoordeelde situatie. Een moreel oordeel is voor Slote de uitdrukking van morele goedkeuring, en die morele goedkeuring gaat niet terug op een oordeel (dat zou circulair zijn) maar op de empathie voor de empathie van een moreel goede actor, of de empathie voor het gebrek aan empathie van een moreel slechte actor. Met deze notie van 'empathie voor empathie' vermijdt Slote het probleem van Hume: Hume kon niet goed uitleggen waarom de pijn van een gefolterde medemens *moreel* afgekeurd wordt, terwijl de pijn van een door leeuwen opgejaagde gazelle geen morele afkeuring oproept. Slote ondervangt dit onderscheid handig: het is niet de pijn van de gefolterde, maar het gebrek aan empathie van de beul dat aan ons moreel oordeel ten grondslag ligt. Aan dieren schrijven we geen (gebrek aan) empathie toe, en bijgevolg is hun gedrag nooit het voorwerp van morele oordelen.

'Under the Influence: A Very Personal Brief History of Late-Twentieth-Century Ethics' is het meest bevlogen essay van de 10 (en volgens Slote het essay dat hij met het meeste plezier geschreven heeft), niet enkel omwille van het persoonlijke karakter van dit intellectuele zelfportret, maar ook omwille van Slotes originele vormgeving ervan: eerder dan te focussen op de inhoudelijke invloeden die hij onderging, doet hij een poging om types van 'great minds' te onderscheiden en de invloed van hun intellectuele eigenzinnigheid te beschrijven. Hij prijst John Rawls om zijn flexibele en 'alluviale' geest die een alomvattende, veelzijdige en ongelooflijk vruchtbare theorie heeft voortgebracht die qua invloedrijkheid in de 20e eeuw haar gelijke niet kent. Philippa Foot had volgens Slote totaal andere intellectuele talenten: met haar ongeëvenaarde scherpzinnigheid kon Foot in één puntige zin of met behulp van één nieuw conceptueel onderscheid een voorheen zo vertrouwde, plausibele theorie fataal ondergraven. Thomas Nagel en Derek Parfit bevinden zich wat hun intuïties over moraal en normativiteit betreft aan het andere eind van het spectrum, maar beiden hebben op Slote niettemin een diepe indruk gemaakt door hun onverschrokken geloof in de kracht van een goed argument. Zij gaven Slote de moed om 'onpopulaire' stellingen in te nemen. Michael Stocker wordt door Slote bewonderd om zijn genuanceerde en subtiele beschrijvingen van de morele ervaring. En hoewel ook Bernard Williams' werk gekenmerkt wordt door subtiliteit, heeft Slote het meeste bewondering voor diens briljante humor. Stockers en Williams' kritiek op het moreel rationalisme hebben hem gesterkt in zijn zoektocht naar een alternatief voor een te intellectualistische weergave van moraliteit. Van de zes opgesomde invloeden, komen de twee

laatste inhoudelijk het dichtst in de buurt van Stockers morele sentimentalisme. Maar geen van hen komt zo dicht als Carol Gilligan. Aan haar wijdt hij het laatste essay.

'Carol Gilligan and History of Ethics' sluit eigenlijk naadloos aan op het voorlaatste essay, en waarschijnlijk verkoos Slote niettemin een aparte bespreking van Gilligan ofwel om te benadrukken hoe uitzonderlijk haar invloed is geweest (zowel op hem persoonlijk als op de ontwikkeling van ethische theorie in het algemeen) ofwel omdat ze een psycholoog is en daarom niet in het rijtje van Nagel, Williams en Foot past. Maar, zoals Slote met verve aantoont, Gilligans invloed als psychologe op de ontwikkeling van moraalfilosofie in de 20^e eeuw is aanzienlijk. Samen met Nel Noddings, Sara Ruddick en Virginia Held zorgde zij voor een heel nieuwe wind in de ethiek. Met inzicht en durf herschreef ze de geschiedenis van de westerse moraalfilosofie als een slingerbeweging tussen twee modellen: een ethiek van zelfbeschikking en rechtvaardigheid versus een ethiek van betrokkenheid op elkaar en zorg. De reden waarom geen enkele andere psycholoog zo veel invloed kon uitoefenen op de moraalfilosofie, is dat Gilligan in tegenstelling tot Freud en Kohlberg met haar 'two moral voices' een welomschreven en origineel idee formuleerde waar filosofen een totaal nieuw moreel systeem konden op bouwen; en anders dan Erikson sprong zij zonder schroom in het filosofische veld en zocht actief de discussie op met Kantiaanse moraalfilosofen.

Foot, Rawls, Parfit, Nagel, Stocker, Williams, Gilligan - dit zijn Slotes grote voorbeelden, niet steeds omwille van wat ze zeggen maar omwille van de onverschrokkenheid of nauwkeurigheid of scherpzinnigheid waarmee ze het zeggen. Terecht spoort Slote zijn collega-ethici aan om ook hun persoonlijke geschiedenis te schrijven. Volgens hem hoeft men geen geschoolde historicus te zijn om toch een interessante bijdrage te kunnen leveren aan de filosofische geschiedschrijving. Persoonlijke 'memoires' zijn leerrijk, interessant en ook, hoewel dat zeker en vast niet Slotes bedoeling was, ontroerend in hun eerlijkheid. Allicht omwille van hun preoccupatie met wat redelijk en algemeen geldig is, schrikken filosofen vaak terug voor anekdotische beschrijvingen van hun werk of carrière. Maar het is geruststellend om te lezen dat ook grote filosofen als Slote soms duwtjes in de rug konden gebruiken, en dat ook hun ideeën zich ontwikkeld hebben onder invloed van toevallige factoren zoals de artikels die ze lazen of net niet lazen, de filosofen die ze ontmoetten op conferenties, de commentaren die ze van hen kregen. Volgens mij is het niet toevallig dat Slote aan deze vlot geschreven eclecticische verzameling van essays de titel meegaf *Essays on* (en niet *in*) *the History of Ethics*. Dit is geen collectie van historische essays in de ethiek maar een lange getuigenis van de historiciteit van ethiek, inclusief Slotes unieke bijdrage eraan.